

velmi často realizovány v časové tísní, nemají dostatečnou dobu na promyšlení. To by bylo na knihu a zdá se, že vady tohoto systému poskytovatele nezajímají. Jako příklad uvedu, že mnohé škrtý v našem projektu, zaměřené na úspory, se projeví například tím, že bylo nutno udělat menší zvony ve Sluneční hoře Miloše Šejna. Ale ty zvony nejen já považuji za srdce hory, dokonce bych řekl, že jsou srdcem celého areálu. Taková opatření pak berou sílu zúčastněným, nabou- rávají jejich aktivitu, odebírají energii, kazí krásu věcí, příběhů, osudů. Náš projekt se několikrát odsouval, protože byl natolik netypický, že vyvolával pobouření. Životní prostředí mluvilo o kultuře, kultura o přírodě. Úřady nevěděly, zda jde o umělecké předměty, mobiliář, stavby, herní prvky, vzdělá- vací či výstavní prostory. My jsme však vychá- zeli z dvacetileté zkušenosti práce s veřejností a dětmi, z naší dlouhodobé koncepce a přístu- pu k environmentálnímu vzdělávání. Konec dobrý, všechno dobré. Domnívám se obecně, že kvalitní věci vznikají dlouho a bolavě.

Jak jste vůbec na nápad vybudovat takový areál přišel?

Jeden ze silných zdrojů je má příhoda z dětství. V Litovelském Pomoraví je překrásné místo s řekou, vápencovými skalami, obohacené o stavby, které zde na počátku devatenáctého století realizovali Lichtensteinové. Mezi ostatními romantickými stavbami, dodnes v krajině rozeznatelnými, vytvořili ze dvou přirozených jeskynní jejich prokopáním jeskyni jedinou, jeskyni Podkovu. Do té jsme jako kluci toužící po dobrodružství vstupovali na jedné straně, abychom vyšli ze skály na jiném místě. Nejprve s baterkami, později zcela po tmě. Mezi neto- píry a pavouky, v bahně a vlhku, s rukami opatrně hledajícími správnou cestu. Jednou jsem zašel do slepé chodbičky a zpanikařil jsem. Věděl jsem, že jeskyně je jednoduchá a krátká a musí se mi tedy podařit najít cestu ven. Přesto si velmi živě pamatuji, jak přestal platit normální čas a prostorové vzdálenosti. Představitost začala pracovat. Vyšel jsem ven do denního světla zcela ohromený. Byl to můj iniciační prožitek z dětství, v jeskyni a přírodě. Areál DPLP má blízko k romantickým anglickým – přírodě blízkým – parkům. Jde o drobný pokus

vytvořit něco jako komponovanou krajinu. Ale také umělci mi u všech svých staveb prozradili, že jejich velké inspirační zdroje jsou v pro- žitcích z dětství. Asi proto mají děti náš areál rády a užívají si v něm jejich vlastní výpravy za dobrodružstvím.

Ekologická výchova bývá často vnímána mnohem úžeji a praktičtěji. Proč ten přesah do umělecké či filozofické sféry?

Napadají mě hned dvě možné odpovědi. První: „Proč ne?“ Druhá: „Protože mi to tak dává smysl a baví mě to“. K první odpovědi. Příroda je nesmírně složitá, je to neustále se proměňující propletenec vztahů na různých úrovních. Příroda je to, co hmatá- me, vidíme, ale i cosi kolem nás, v mikrosvětě a makrosvětě, kam dosahujeme jen díky našim technologiím. Myslím, že tato skutečnost pro- stě vylučuje pouze úzké uchopení. Navíc z his- torie je jasné, že se člověk k přírodě vztahoval i v období před vznikem vědy. Tyto přístupy k porozumění přírodě s vítězstvím vědy neu- mřely. Naopak ji mohou obohatit. K takovým patří například i umění, které já považuji za veli- ce dobrý klíč k posílení vztahu s přírodou. Příroda tu také není jen pro lidské potřeby a užitek. Proto je dobré poukázat i na její podo- by, kdy existuje nezávisle na našich přáních. „Praktičnost přírody“ je jistě jiná než to, co pod tímto slovem vnímáme my lidé. K druhé odpovědi. Ať environmentální výchova postupuje jakkoliv, vždy by si měla být vědoma, že odhaluje a osvětluje pouze část přírodního dění a že v okolí této pozornosti je ohromné množství toho, co před ní příroda v dané situaci ukrývá. Umění i filosofie mají blíže ke kladení otázek než současná moderní přírodověda. Ta nabízí odpo- vědi a hromadí „vykřičníky“. Tak to je. Myslím, že ekologie jako věda o vztazích by měla zkoumat svět mezi těmito dvěma polohami.

Ponechám už stranou Dům přírody a zeptám se na něco jiného. Víc než dvacet let jste zasvětil nejrůznějším formám působení na veřejnost: počí- naje ekologickou výchovou pro žáky i učitele přes vybudování Slunákovy a následně Domu přírody po organizaci Ekologických dnů Olomouc. Co pova- žujete za nejsmysluplnější a co vás nejvíc baví?

Ty okamžiky, kdy sdílíte prostor, čas a svůj příběh společně s ostatními. Kdy jste účastní společného prožitku při setkání s přírodou, krajinou. Čas slavnosti, svátku. Když připravený program, přednáška, kosení louky, úklid břehů řeky, obraz, situace... zapadne jako zámek do prožitků těch druhých. Filosof Karel Kosík říkával něco v tom duchu, že ochránáři chtějí chránit Přírodu, místo aby chrá- nili Svět. Myslím, že jeho poznámka vypadá jem- ně, ale je strašně moc důležitá. Ochrana světa tak, aby v nás zůstalo to lidské, co nás od ostat- ních přírodních bytostí odlišuje. Abychom při důrazu na přírodu neztratili člověka a při důrazu na to lidské neztratili svou soudnost a úctu k přírodě. Když se snažíme s rozvahou a opatrně naplňovat naše životy v utěšujícím, protože ohro- mujícím, světě přírody, který je vždy nějak také částečně krajinou našeho domova a poskyтова- telem vzácných darů. Darů z podstaty nejceň- ších. Nejvíce mě baví, že mě to opravdu moc baví.

Ptala se Karolína Šulová

O programu Dům přírody, který připravila AOPK ČR, se více dozvíte na: www.dumpprirody.cz

Michal Bartoš (* 25. 4. 1964) vystudoval ochranu přírody na UP v Olomouci. Již 25 let organizuje festival „Ekologické dny Olomouc“ (EDO) a cyklus diskusních „Ekologických večerů“. Autor ideje areálu ekologických aktivit v Horce nad Moravou: přeměny neobdělávaného pole do podoby parku s pěti typickými biotopy, nízkoeenergetického domu (2007 Grand prix architektů) a Domu přírody Litovelského Pomoraví s využitím uměleckých děl. Autor disertační práce „Proměny environmentální ideologie ve veřejném prostoru“ (2008, Katedra environmentálních studií FSS MU v Brně). Upravené knižní vydání „O přírodě s láskou (eseje o vztahu lidí a přírody)“ vyšlo roku 2011. Je editorem sborníků „Krajinou pochybností“, „Vodní cesta Dunaj-Odra-Labe, historie, ekologie, krajina“ a „Mozaika zamyšlení z polyfonické zahrady EDO – Chvála polyfonie“ (věnováno dílu Zdeňka Neubauera). Za Dům přírody Litovelského Pomoraví převzal společně s AOPK ČR Cenu města Olomouce za počin roku 2014. Více: www.slunakov.cz.

Přírodní dědictví Tasmánie je skutečně světové

Jan Plesník, František Pelc

Austrálii si většina čtenářů spojuje s vyprahlou polopouští oživovanou jen občasnými stádečky klokanů, prosluněnými plážemi z bílého písku či velkoměsty, na první pohled se vším všudy přenesenými z USA. V dalších řádcích se podíváme

do části Australského svazu, která se uvedené představě poněkud vymyká. Přesto si Tasmánie, ostrov u jižního pobřeží pátého kontinentu, naši pozornost bezesporu zaslouží. V následujících řádcích se o tom pokusíme čtenáře přesvědčit.

Obr. 1: Vombat tasmánský (*Vombatus ursinus tasmaniensis*)
Obr. 3: Volavka bělolící (*Egretta novaehollandiae*)

Obr. 2: Slípka tasmánská (*Gallinula mortierii*)
Obr. 4: Klokkan Bennettův (*Macropus rufogriseus fruticus*). Fota: František Pelc

Interiér mlžného lesa mírného pásma v NP Mt. Field, který byl v Tasmánii zřízen jako první národní park. Foto: František Pelc

Na krásném zeleném ostrově

Ačkoliv Tasmánie vyhlíží při zběžném pohledu jako nicotný přívěsek mnohem větší australské pevniny, zabírá bez okolních menších ostrovů plochu větší než 65 000 km². Rozlohou je tak o něco menší než Česká republika a přibližně stejně velká jako Litva nebo Lotyšsko.

Přírodu nejmenšího australského svazového státu dlouhodobě utvářely dva spolu úzce související procesy. Poté, co na konci poslední doby ledové (glaciálu) před 12 000–8 000 lety zaplavil plochu mezi souši a dnešním ostrovem Bassův průliv, vedla geografická izolace Tasmánie ke vzniku četných endemických druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Předcházející střídání dob ledových a meziledových (interglaciálů), ne nepodobné poměrům ve střední Evropě, po sobě zanechalo nesmazatelné stopy zejména v podobě hlubokých údolí ve tvaru písmene

U, uzavřených mohutnými štíty a horskými plesy. Není divu, že Tasmánie, nebo jak místní obyvatelé s oblibou říkají Tass, představuje nejhornatější stát Australského svazu. I když na ostrově panují poměrně teplá léta, se skutečnými horky na pevnině se nedají ani zdaleka srovnávat. V zimě, která trvá od června do srpna, zasypává Tasmánii překvapivě mohutná sněhová nadílka a ve vnitrozemí, sužovaném vlnami chladného vzduchu sunoucími se z Jižního oceánu, pravidelně mrzne. Obrázky vačnatců bez problémů brodících se sněhem nemusejí proto pocházet vždy jen z evropských či severoamerických zoologických zahrad nebo safari parků. Příroda vytvořila na ostrově rozsáhlé travinné porosty přeměněné na úživné pastviny, pozoruhodné útesy a pláže podél pobřeží, křišťálově čistá jezera, v nichž se shlíží skalní hřebeny, a v neposlední řadě deštné pralesy mírného pásu jižního typu, ze kterých se ale dochovaly již jen zbytky. Přestože jsme si v Evropě zvykli označovat za zelený ostrov

Irsko, domovinu hrdých potomků Keltů, také Tasmánie toto pojmenování získala plným právem. Zatímco lesnatost Austrálie dosahuje jen 19 %, a to ještě za lesy musíme podle všeobecně uznávané definice FAO (Organizace OSN pro zemědělství a výživu) považovat i hustý křovinný buš, v Tasmánii pokrývají lesy téměř polovinu ostrova. A ještě jednu skutečnost musíme v této souvislosti zmínit: jen 31 % rozlohy tamějších lesních porostů vlastní soukromníci.

Kostrou chráněných území zůstává světové dědictví UNESCO

Ochrana přírody se na Tasmánii vyznačuje překvapivě dlouhou tradicí. Obdobně jako v USA vyvolala vyhlášení prvních chráněných území na ostrově iniciativa občanů, nikoli moudré kroky osvětlených politiků. Již v roce 1863 se někdejší britská správa rozhodla vyčlenit podle zákona o pustinách několik různě velkých ploch, které měly zachovávat příznačný krajinný ráz

a být ponechány samovolnému vývoji. V roce 1885 se první z nich, Russellovy vodopády, stala oficiálně rezervací. Do začátku 20. století bylo obdobných území v Tasmánii vyhlášeno celkem dvanáct. Austrálie si mohla dovolit převzít severoamerický model národních parků, takže první dva, Mt. Field a Freycinet, byly na ostrově zřízeny v roce 1916, tedy jen šest let po vzniku prvních evropských národních parků. A řekněme si rovnou, že v současnosti není chráněných území na ostrově zrovna málo. Poslední dostupné údaje hovoří o tom, že nejružnější kategorie chráněných území zabírají celkem plných 40 % tasmánské souše. Zmiňovaný podíl tak představuje více než dvojnásobek cíle, stanoveného do roku 2020 Úmluvou o biologické rozmanitosti (CBD) pro všechny státy světa s výjimkou USA a Vatikánu. Mnohé země se legitimně snaží dodat přírodě a památkám na svém území globální punc jejich zařazením na seznam světového dědictví Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO). Čím více míst, tím lépe. Austrálie zvolila – alespoň v případě tasmánské přírody – přesně opačný přístup. V roce 1982 předložila australská federální vláda UNESCO návrh na vyhlášení území, označovaného jako Tasmánská divočina, lokalitou světového dědictví – a uspěla. Po významném rozšíření v roce 1989 a opakovaném přičleňování

Tasmánii protíná celkem 2 000 km značených stezek. Značná část z nich je dřevěná, vyztužená drátěnou sítí. Foto: Jan Plesník

dalších ploch dnes sestává ze sedmi národních parků a dalších tří chráněných území a tvoří tak pětinu rozlohy Tasmánie.

Již zmiňovaný národní park Mt. Field patří k nejoblíbenějším turistickým cílům ostrova. Návštěvníkům představuje deštné lesy s nejvyššími stromy světa, horské planiny prostoupené mokřady a atraktivní Russellovy a Podkovovité vodopády. Příroda národního parku Kolébkové hory a jezera svaté Kláry, zejména okolí fotogenického Holubího jezera, připomíná sytost skotských vřesovišť a alpských luk, ovšem jen do okamžiku, než přihopká klokan Bennettův (*Macropus rufogriseus fruticus*). Uživatelé internetu opakovaně zvolili působivý „Záliv sklenky vína“ s jemným zlatožlutým pískem v národním parku Freycinet mezi deset nejkrásnějších pláží planety.

Budoucnost Tasmánské divočiny s otazníky

Není žádným tajemstvím, že těžba a zpracování dřeva patří v Tasmánii mezi nejdůležitější hospodářská odvětví. V roce 2014 navrhla federální vláda premiéra Tonyho Abbotta, aby bylo z Tasmánské divočiny vyňato 740 km², čímž by se otevřela cesta ke kácení lesa na dané ploše. Bylo by to poprvé, kdy by byla

Klokani Bennettovi na parkovišti v národním parku Freycinet nejsou plaší a nechávají se lidmi krmit. Foto: Jan Plesník

Vzpomínky na Gondwanu

Před 50 miliony lety byla Tasmánie součástí jednoho ze dvou tehdejších superkontinentů – Gondwany. Nepřekvapí nás, že hned celá řada taxonů vyskytujících se na ostrově má nejbližší příbuzné nikoli na australské pevnině, ale až v Jižní Americe, jižní Africe či na Novém Zélandu. Nechybějí mezi nimi ani rostliny, obývající v době, kdy Antarktida nepředstavovala mrazivou nehostinnou poustinu, právě šestý kontinent. Za všechny jmenujme alespoň vřdyzelené jehličnany z čeledi nohoplodovitých (*Podocarpaceae*) a blaňhočetovitých (*Araucariceae*), připomínající spíše listnáče, nebo krytosemenné proteovité (*Proteaceae*), nápadností dobře známé návštěvníkům Jihoafrické republiky. V současnosti převládající druhy, jako jsou blahovičnický (*Eucalyptus* spp.) a přesličníky (*Casuarina* spp.), dorazily na Tasmánii o něco (v geologickém čase) později. Izolovanost Austrálie a Tasmánie se obzvláště promítla i do značného počtu endemitů mezi živočichy. Z 11 druhů žab, které najdeme na ostrově, jsou pro australskou zoogeografickou oblast všechny endemické. Tři z nich žijí pouze na Tasmánii, přičemž zástupci z čeledi rosníčkovitých (*Hylidae*) a paropuchovitých (*Myobatrachidae*) zůstávají modelovými představiteli gondwanské přírody.

na návrh příslušné vlády zmenšena lokalita světového dědictví v hospodářsky vyspělém státě. Výbor UNESCO pro přírodní dědictví (WHC) návrh na zasedání, konaném v červnu 2014 v katarské metropoli Dauhá, odmítl. Abbottův kabinet proto změnil taktiku: souhlasil s další existencí nezmenšeného Tasmánského dědictví, ale do nově zpracovávaného plánu péče o něj zařadil kácení stromů a těžbu nerostných surovin na 12 % jeho rozlohy ležících mimo národní parky. WHC proto v červnu 2015 v Bonnu upozornil australskou vládu na to, že se zmiňovaná činnost neslučuje s požadavky na přírodní dědictví celého lidstva. Tasmánská vláda se sice vzdala myšlenky na těžbu nerostů, ale potvrdila úmysl začít v roce 2020 na uvedené části Tasmánské divočiny s velkoplošným kácením lesa.